

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/62-2-45>

Анна РЕШИТЬКО,

orcid.org/0000-0002-7891-7092

викладач кафедри гуманітарних дисциплін

Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

(Суми, Україна) *annareshytko@gmail.com*

Юлія САМОЙЛОВА,

orcid.org/0000-0001-9578-0350

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри гуманітарних дисциплін

Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

(Суми, Україна) *samoilova_yulya@ukr.net*

Ганна ДОВГОПОЛОВА,

orcid.org/0000-0003-3157-0973

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри гуманітарних дисциплін

Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

(Суми, Україна) *a.dovgopolova@ukr.net*

СТРАТЕГІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИМ МОВАМ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

На сьогоднішній день простежується необхідність перегляду підходів до підготовки кваліфікованих юристів у ЗВО. Особливого значення набуває питання автономності студентів щодо іноземної мови та їхньої відповідальності за результат навчання. Стратегії вивчення дисципліни допоможуть студентам стати більш самостійними, збільшувати їх особисту зацікавленість у навчанні, навчати процесам самооцінювання та самокорекції.

Статтю присвячено стратегіям навчання іноземної мови для здійснення професійної діяльності. Наводяться визначення поняття «стратегія навчання», актуалізованого у сфері мовної освіти. Дається класифікація навчальних стратегій з урахуванням принципів компетентісно-модульної організації навчального процесу. Пропонується виокремлювати такі стратегії навчання бакалаврів англійської мови: мовні, комунікативні, інтегративні творчі стратегії. Дані стратегії рекомендується вважати ефективними для бакалаврату немовного вишу.

Стратегії співвідносяться з компетенціями, формуванню яких вони сприяють, і навіть із категорією «уміння». Мовні вміння передбачають накопичення спеціальної термінології за фахом; активне освоєння граматичних конструкцій, притаманних ділового стилю. Комунікативні вміння – це вміння обробляти та інтерпретувати інформацію; володіти мовним етикетом, листувати англійською; використовувати країнознавчі та культурні фонові знання.

Інтегративні вміння полягають у здібностях самостійно знаходити різні джерела інформації іноземною мовою; обробляти, інтерпретувати інформацію; реалізовувати продукт із використанням комунікаційних та інформаційних технологій.

Розглядаються питання, пов'язані з організацією навчання через систему вправ. Стратегії, компетенції (уміння) та вправи представлені системно взаємопов'язаними.

Ключові слова: стратегія навчання іноземної мови, навчальні вправи, компетентісно-модульна організація навчального процесу, іноземна професійна діяльність.

Anna RESHYTKO,*orcid.org/0000-0002-7891-7092**Lecturer at the Department of Humanities**Sumy branch of Kharkiv National University of Internal Affairs
(Sumy, Ukraine) annareshytko@gmail.com***Yuliia SAMOILOVA,***orcid.org/0000-0001-9578-0350**Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor;**Associate Professor at the Department of Humanities**Sumy Branch of Kharkiv National University of Internal Affairs
(Sumy, Ukraine) samoylova_yulya@ukr.net***Hanna DOVHOPOLOVA,***orcid.org/0000-0003-3157-0973**Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor;**Associate Professor at the Department of Humanities**Sumy Branch of Kharkiv National University of Internal Affairs
(Sumy, Ukraine) a.dovgopolova@ukr.net*

STRATEGIES OF LEARNING FOREIGN LANGUAGES FUTURE LAWYERS

Nowadays, there is a need to revise approaches to the training of qualified lawyers in higher education institutions. The issue of students' autonomy regarding a foreign language and their responsibility for the result of their studies is of particular importance. Discipline learning strategies will help students become more independent, increase their personal interest in learning, and teach self-evaluation and self-correction processes.

The article is devoted to foreign language learning strategies for professional activities. Definitions of the term "learning strategy" updated in the field of language education are given. The classification of educational strategies is given taking into account the principles of competence-modular organization of the educational process. It is proposed to single out the following strategies for teaching English language bachelors: linguistic, communicative, integrative creative strategies. These strategies are recommended to be considered effective for bachelors of non-language higher education.

Strategies are correlated with the competencies they contribute to, and even with the category of "skills". Language skills involve the accumulation of special terminology by profession; active learning of grammatical constructions inherent in business style. Communication skills are the ability to process and interpret information; have language etiquette, correspond in English; use country studies and cultural background knowledge.

Integrative skills consist in the ability to independently find various sources of information in a foreign language; process, interpret information; implement the product using communication and information technologies.

Questions related to the organization of training through a system of exercises are considered. Strategies, competencies (skills) and exercises are presented as systemically interconnected.

Key words: *foreign language learning strategy, educational exercises, competence-modular organization of the educational process, foreign language professional activity.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах очевидною є необхідність перегляду підходів до підготовки кваліфікованих . У вишах, де іноземна мова не є профільним предметом, питання вибору навчальних стратегій залишається актуальним. Процес вивчення іноземної мови організований інтенсивно у зв'язку з короткочасністю термінів освоєння мови, у своїй зміст курсів носить професійно-орієнтований характер. Відтак, **метою** статті є розглянути та розкрити сутність основних стратегій вивчення іноземної мови, які зможуть допомогти студентам стати більш самостійними, збільшать їхню особисту зацікавленість у навчанні, навчать процесам самооцінювання та самокорекції.

Аналіз досліджень. У другій половині ХХ століття у методиці навчання іноземної мови паралельно з різноманітними підходами, теоріями та технологіями навчання почала формуватися нова предметна галузь. У центрі уваги виявляються стратегії навчання мови, націлені на підвищення якості навчання, на пошук більш ефективних шляхів та способів розвитку іншомовного спілкування. Вони стають предметом живого обговорення, за основу беруться різні критерії виділення.

Наведемо деякі визначення терміну стратегії вивчення іноземної мови. Так, у роботі Дж. Рубін під стратегією розуміється «будь-який набір дій, кроків, планів, рутин, які застосовують студент-юрист для отримання, зберігання, доступу та

використання інформації»; Д. Річардс трактують навчальну стратегію як «цілеспрямоване мислення та поведінку з метою запам'ятовування та розуміння нової інформації в процесі навчання» (Rubin 1994: 93).

Для нас особливо важливо, що Дж. Рубін розрізняє серед стратегій вивчення мови такі види, як стратегії вивчення мови (безпосередньо стратегії вчення) та стратегії використання мови (комунікативні та соціальні стратегії). Сучасні дослідники пропонують виділяти стратегії з урахуванням діяльнісного характеру навчання:

– діяльні стратегії навчання іноземної мови передбачають взаємодію викладача та студента, націлене на комплексний розвиток особистості студента в процесі оволодіння мовленнєвою діяльністю, а саме на розвиток комунікативної, когнітивної, регулюючої функцій вдосконалення емоційно-вольової та ментальної сфер особистості (Rubin 1994: 50);

– особистісно-діяльнісні стратегії заявляються як спосіб організації впорядкованої взаємопов'язаної діяльності викладача та студента, а також студентів усередині групи у процесі мовної діяльності;

– інтерактивні стратегії, спрямовані на підвищення ефективності та інтенсивності навчання іноземної мови через безперервне спілкування між учасниками освітнього процесу, у тому числі із застосуванням комп'ютерних та Інтернет-технологій (Cohen 1998: 28).

Виклад основного матеріалу. Стратегії навчання – це навчальні моделі, здатні чітко визначити конкретну результативність у процесі здобуття знань. Їх основною спрямованістю є доцільне прагнення конкретиці і структурованості у навчанні. Не можна не звернути увагу на той факт, що у наведеному вище терміні йдеться про спеціальні процедури, які викладач і студент використовують у процесі навчання для продуктивної реалізації освітньої діяльності. Це допомагає полегшити навчання, зробити його ефективнішим і зрозумілим, прискорює процес, і навіть підлаштовується під індивідуальність як студента, так і викладача. Розберемо такі терміни, як «стратегія» та «стиль» для найбільшого занурення у тематику.

Стиль у навчанні є значним видом процесу пізнання. Дослідження відзначають, що у кожної людини своє індивідуальне сприйняття інформації, відповідно, люди використовують дані різними, відмінними один від одного способами. Якщо розглянути це питання з практичної точки зору, то важливо звернути увагу на те, що незважаючи на різницю, стилі навчання знаходять своє

відображення у певному аудиторному просторі, що є важливим елементом у процесі використання широкого спектру когнітивних підходів.

Стратегії навчання безпосередньо залежить від викладача та його індивідуального стилю подання інформації, водночас накладаються особисті характеристики студента, що у кінцевому підсумку підсумовується у певну стратегію навчання.

Фахівці з гуманітарних наук доклали величезних зусиль до розробки класифікацій стратегій навчання іноземної мови. Звернемося до класифікації, яку запропонував Х. Стерн. Незважаючи на свою ємність, у ній вмістилося п'ять груп зі стратегіями навчання нової мови:

– Стратегії управління та планування (Management and Planning Strategies);

– Когнітивні стратегії (Cognitive Strategies);

– Комунікативно-дослідні стратегії (Communicative-Experiential Strategies);

– Міжособистісні стратегії (Interpersonal Strategies);

– Афективні стратегії (Affective Strategies) (Stern 2009: 477).

Наслідуючи класифікацію Стерна, можна зробити висновок, що у процесу пізнання нової мови існує особлива структура, в якій роль є у багатьох взаємодіючих сфер. Стратегії навчання, що ґрунтуються на розташуванні в континуумі таких аспектів, як внутрішньомовні та міжмовні, знаходять свій початок у значенні рідної мови у навчанні нової. Міжмовна стратегія, як і внутрішньомовна, базуються на відмінних один від одного підходах у значенні рідної мови у процесі навчання іноземної мови.

Відомим фактом є те, що внутрішньомовний полюс містить у собі різноманітні методи пізнання інформації, які повністю занурюють студента у мовне середовище, оскільки заняття відбувається виключно іноземною мовою. Також у міжмовному полюсі є методи, в процесі використання яких проходить регулярне відсилання до рідної мови, що дозволяє полегшити занурення в нову сферу.

Таким чином, студентам, які тільки починають свій шлях у пізнанні іноземної мови, ефективніше звернутися до внутрішньомовного методу. Коли студентам буде закладено базис про нову мову та її систему, можна буде приступати до процесу повного занурення у мовне середовище.

У своїй роботі Стерн надає значення дослідно-аналітичній сфері навчання. Дослідження в теорії лінгвістичної педагогіки показують, що згубний вплив поділяє мову на «розділи», саме тоді обмежуються основні якості іноземної мови, а ось рідна мова в дитинстві засвоюється природним шляхом.

Так, Стерн підбиває підсумок, що найпродуктивніші і результативні підходи до навчання – неформальні і природні.

Методи навчання такого типу належать до так званої «дослідної» сфери, адже в них акцент робиться не на структуру мови, а саме на спілкування. Аналітичні стратегії навчання ґрунтуються на процесі вивчення різноманітних видів іноземної мови (Stern 2009: 365).

Конкретне використання нової мови характеризується дослідною стратегією. Також, досвідчена стратегія закликає студентів до активного використання нових знань для закріплення та подальшого ефективного засвоєння нових. Для наведеної вище стратегії значне становище займає швидкість мови студента. Якщо порівнювати цю стратегію з аналітичним полюсом, можна виділити відмінну рису, що полягає у використанні в полюсі об'єктивно-структурних аспектів мови та пропозицію більш формальних способів засвоєння інформації, де мова розуміється як інструмент. Студенти не є учасниками спілкування, вони спостерігають за процесом з боку для отримання знань. Таким чином, головною метою аналітичної стратегії вважається конкретика, правильність мови та відмінні знання граматичних правил іноземної мови (тобто теоретичних знань).

Наступна сфера, яку Стерн не обділив увагою – імпліцитно-експліцитна (Stern 2009: 367). Одним із найчастіших питань для викладачів є поділ думок на тему, як занурювати студентів в мовне середовище для того, щоб навчити діяти інтуїтивно, або навчити «свідомому» підходу до іноземної системи. Перший метод Стерн виділив як імпліцитну сферу, другий як експліцитну сферу.

Важливо додати, що імпліцитна стратегія ґрунтується на повноцінному та інтуїтивному підході до мови, на другий план йдуть свідомі рефлексія та вирішення проблем (problem-solving). Відмінною характеристикою експліцитного підходу є той факт, що в процесі навчання діяльність стає напрочуд пізнавальною. Студенти зацікавлені в вивченні запропонованого матеріалу. Мінусом такого підходу є втрата навички інтуїтивності у використанні мови, а це дуже важливо для практичної реалізації діяльності.

Існує підтверджений факт, що рідна мова засвоюється на інтуїтивному рівні, що робить цей процес природним та легким, оскільки відбувається безпосередня комунікація та взаємодія.

В іноземній мові студенти не можуть втілити всі спонтанні дії, що використовуються в імпліцитному методі пізнання, що унеможливило покладання лише на імпліцитні стратегії. Так,

можна дійти невтішного висновку, що студенти мають самі усвідомити та зрозуміти які методи допомагають робити процес вивчення іноземних мов ефективніше.

Самостійність у пізнавальній діяльності дуже відповідальний крок, щоб визначити свої сильні та слабкі сторони для якісного вибору когнітивного стилю стратегії. Розробка такої корисної навички, як функція моніторингу, дає унікальну можливість розібратися у виборі стилів та численних стратегій навчання, змінювати їх, удосконалювати, застосовувати різні методи залежно від мети та засобів. Розуміння своїх здібностей та усвідомлення талантів допомагає знизити афективний фільтр, оскільки це дуже важливий чинник у реалізації продуктивної навчальної діяльності.

Спираючись на наявні підходи до опису стратегій та відомі принципи навчання при компетентнісно-модульній організації навчального процесу (паритетність, свідомість та відповідальність студента за результати навчання, індивідуалізація навчання), ми пропонуємо виокремлювати такі стратегії навчання студентів-юристів англійської мови: мовні, комунікативні, інтегративні творчі стратегії.

Необхідно зазначити, що в процесі навчання студентів-юристів англійській мові у ЗВО всі види поділених нами стратегії навчання мають професійно-орієнтований характер.

Мовні стратегії, що застосовуються при навчанні англійської мови для формування мови в компетенції, займають чільне місце в процесі досягнення основної мети навчання іноземної мови – здатності до комунікації іноземною мовою. Безперечно, що комунікація можлива лише за наявності мовної компетенції, основу якої становлять лексичні та граматичні навички та вміння.

Комунікативні стратегії необхідно застосовувати при формуванні іншоязичної комунікації і в ній компетенції, тобто приділяти увагу не тільки формальній стороні граматичної навички, але і функціональній стороні: ті чи інші лексичні та граматичні явища слід вибирати та включати мову адекватно поставленим комунікативним завданням. Тому застосування мовних стратегій навчання англійської немислимо без застосування комунікативних стратегій, вони становлять єдине ціле.

Інтегративні творчі стратегії навчання спрямовані на формування компетенцій, необхідні самостійного вирішення поставлених завдань (пізнавальних, практичних, творчих), через критичне переосмислення отриманої інформації та примноження знань і умінь. Застосування даних стратегій дозволяє тим, хто навчається в умовах навчальних ситуацій, придбати та застосувати універсальні

пізнавальні дії через створення атмосфери співтворчості у спілкуванні, за допомогою включення емоційної сфери студента, особистої зацікавленості, самооцінювання та самокорекції.

Взявши до уваги компетенції, якими студенти юридичного напрямку повинні опанувати в процесі вивчення іноземної мови у ЗВО та взявши за основу принципи компетентнісно-модульної організації, ми дійшли висновку, що управління навчальним процесом передбачає формування певних умінь. Вони поділяються відповідно до запропонованого поділу стратегій навчання.

Мовні вміння передбачають накопичення спеціальної термінології за спеціальністю (тезаурус); активне освоєння граматичних конструкцій, прикметних ділового стилю.

Комунікативні вміння – це вміння обробляти та інтерпретувати отриману з тексту інформацію; володіти мовним етикетом та орієнтуватися у ситуаціях спілкування, вести листування англійською; використовувати країнознавчі та культурні фонові знання.

Інтегративні вміння полягають у здібностях самостійно знаходити різні джерела інформації іноземною мовою; обробляти, інтерпретувати, використовувати інформацію з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; реалізовувати продукт із використанням комунікаційних та інформаційних технологій; ефективно спілкуватися зі споживачем, колегами, представниками вищих організацій (Richards 1992: 231).

Очевидно, що успіх навчання мовної діяльності залежить від тих завдань та вправ, які пропонуються студентам. Вправи, що застосовуються для професійно-орієнтованого навчання іншомовному спілкуванню, надзвичайно багатопланові, об'ємні та багатфакторні.

Відповідно до запропонованих нами стратегій навчання іноземної мови на основі компетентнісно-модульної організації доцільно виділити три типи навчальних вправ:

- підготовчі;
- комунікативні;
- креативні.

Слід зазначити, що вправи всіх типів повинні, по-перше, відображати максимально широко аспекти іншомовної культури, по-друге, бути комплексними (поліфункціональними), тобто відображати процес взаємопов'язаного навчання всім видам мовленнєвої діяльності, по-третє, відповідати принципам компетентнісно-модульного навчання іноземної мови (Richards 1992: 231).

Розглянемо докладніше кожен із трьох типів вправ з погляду використання в навчанні студентів

юридичного напрямку англійської при компетентнісно-модульної організації навчального процесу. Підготовчі вправи спрямовані формування умінь у вигляді мовних стратегій. Йдеться про лексико-граматичні вправи, спрямовані на накопичення спеціальної лексики, та вправи з текстовим матеріалом, які спонукають студента до побудови висловлювання в усному чи письмовому мовленні, а також формують навички самостійної наукової роботи з джерелами інформації на основі певних правил (Weinstein 1986: 320).

Комунікативними ми називаємо вправи, створені задля формування умінь у вигляді комунікативних стратегій, заснованих на імітації мовної комунікації у навчальних умовах. Такі вправи найефективніші для цілеспрямованого формування комунікативної компетенції. Приклади завдань:

- 1) описати ситуації, використовуючи певні конструкції;
- 2) запитати свого товариша по запропонованій темі, використовуючи активну лексику та граматичний матеріал модуля;
- 3) назвати, використовуючи карту, як рухатись містом та прокладати маршрут;
- 4) описати основні типи та складові частини транспортних засобів.

Креативними ми називаємо вправи, які мають на увазі природну комунікацію зі зверненням до різних видів мовної діяльності (говоріння, аудіювання, читання, письма). Підприродною мовленнєвою комунікацією розуміється обмін інформацією.

У «штучних умовах» навчання іноземної мови креативні вправи найскладніші, тому вони завершують всю систему вправ і використовуються, як правило, для розвитку мовних умінь. Вправи залишаються головним засобом навчання на будь-якому етапі оволодіння іноземною мовою, але їхня ефективність залежить від співвіднесеності якостей вправи з наміченою метою та умовами її досягнення. Насамкінець підкреслимо, що саме реалізація в освітньому процесі різних навчальних стратегій створює сприятливі умови для активної, творчої та продуктивної діяльності студентів, що неспроможна дати позитивних результатів під час навчання іноземної мови.

Висновки. Викладачі, які у роботі використовують методики формування стратегій вивчення іноземних мов, орієнтовані потреби студентів, де вони маніпулюють та стимулюють їх до формування та використання власних стратегій. Цілеспрямована увага на стратегії вивчення іноземної мови та методики їх формування допоможе студентам у реалізації освітнього процесу та надасть більше можливостей для усвідомленого підходу

до процесу освоєння іноземної мови, дозволить студентам стати більш самостійними, збільшить їхню особисту зацікавленість у навчанні, навчить процесам самооцінювання та самокоригування значення ролі викладача. Більше того, такі стратегії найчастіше є проблемно орієнтованими, що дуже важливо для майбутнього фахівця, і вклю-

чають відразу кілька аспектів, а не тільки пізнавальну активність.

Реалізація саме таких стратегій в освітньому процесі створює сприятливі умови для активної, творчої та продуктивної діяльності майбутніх фахівців у вищій школі та формує ефективне викладання та вивчення іноземної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Cohen, AD *Strategies in Learning and Using a Second Language*. New York : Addison Wesley Longman Limited, 1998. 295 p.
2. Richards, JC *Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics* / JC Richards, J. Platt, H. Platt. Harlow: Longman, 1992. 423 p.
3. Rubin, J. *How to Be a More Successful Language Learner* / J. Rubin, I. Thompson. Boston, MA : Heinle & Heinle, 1994. 128 p.
4. Stern H., *Fundamental Concepts of Language Teaching* / H. Stern, Oxford Applied Linguistics : Oxford University Press 2009. 582 p.
5. Weinstein, CE *The Teaching of Learning Strategies. Handbook of Research on Teaching* / CE Weinstein, RE Mayer. New York : Macmillan, 1986. P. 315–327.

REFERENCES

1. Cohen, AD *Strategies in Learning and Using a Second Language*. New York : Addison Wesley Longman Limited, 1998. 295 p.
2. Richards, JC *Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics* / JC Richards, J. Platt, H. Platt. Harlow : Longman, 1992. 423 p.
3. Rubin, J. *How to Be a More Successful Language Learner* / J. Rubin, I. Thompson. Boston, MA : Heinle & Heinle, 1994. 128 p.
4. Stern H., *Fundamental Concepts of Language Teaching* / H. Stern, Oxford Applied Linguistics : Oxford University Press, 2009. 582 p.
5. Weinstein, CE *The Teaching of Learning Strategies. Handbook of Research on Teaching* / CE Weinstein, RE Mayer. New York : Macmillan, 1986. P. 315–327.